Biruta Veidemane-Liepiņa

MANS TĒVS MIĶELIS KĀRLIS VEIDEMANIS (1895-1945)

Bija 1944. gada jūlija nogale. Vasaru pavadījām laukos. Vecāki bija atbraukuši mani apsveikt dzimšanas dienā. Tomēr tēva seja bija norūpējusies. Austrumu pamalē dunēja fronte. Pieaugušie savās sarunās arvien biežāk runāja par braukšanu uz Vāciju. Tomēr tajā svētdienas vakarā, kad vecāki sēdās automobilī un devās uz Rīgu, nevarēju iedomāties, ka tēvu redzēšu pēdējo reizi. Laikam priekšnojautas man lika ilgi raudzīties Zemgales līdzenumā, kamēr putekļos skatienam izzuda braucēji.

Miķelis Kārlis Veidemanis dzimis 1895. gada 7. aprīlī Rīgā grāmatveža ģimenē. Pamatskolas izglītību baudījis Rēvelē (Tallinā), 1915. gadā beidzis Rēveles Nikolaja ģimnāziju. Tā paša gada rudenī iestājies Pēterpils Kara medicīnas akadēmijā. Bija sācies Pirmais pasaules karš. Medicīnas studentus sūtīja vasaras praksē praktiskajā medicīnā. 1916. gadā tēvs bija strādājis divīzijas pārsienamā punktā Nāves salas tuvumā, bet 1917. gadā – Pirmajā Latviešu strēlnieku brigādes lazaretē. Pēc triju kursu pabeigšanas, 1918. gada pavasarī, tēvs pārbrauca mājās un apstākļu spiests vasaras brīvlaikā kādu laiku strādāja fizisku darbu Rēvelē. Pirmais pasaules karš lika studijas uz laiku pārtraukt. Igaunijā tēvu iesauca kara dienestā un norīkoja par ārsta vietas izpildītāju. Kad Latvijā sākās atbrīvošanas cīņas, tēvs pieteicās brīvprātīgi un viņu ieskaitīja Vidzemes divīzijā, bet vēlāk pārcēla dienēt Liepājas garnizona lazaretē, tanku divizionā un sapieru bataljonā par jaunākā ārsta vietas izpildītāju.

1922. gadā tēvs demobilizējās, lai pabeigtu iesāktās medicīnas studijas. 1924. gadā viņš pabeidza Latvijas Universitāti un ieguva ārsta grādu ar atzīmi “ļoti sekmīgi”. Tēvu ievēlēja par LU Tiesu

medicīnas institūta subasistentu, bet pēc gada – par jaunāko asistentu. Kopš šā laika viņa darbība ir saistīta ar izcilo zinātnieku un pedagogu, austriešu izcelsmes ārstu Ferdinandu Neireiteru, kuru 1922. gadā uzaicināja veidot LU Tiesu medicīnas institūtu. 1923. gadā tēvs nolika apriņķa ārsta eksāmenus un veica Rīgas apriņķa ārsta pienākumus. Tomēr viņa galvenā interese bija tiesu medicīna. Arī viņa doktora darbs bija veltīts ekspertīzes tēmai. 1929. gadā tēvs aizstāvēja disertāciju par tēmu *"Asinsgrupu nozīme paternitātes noteikšanai Latvijā un viņu substance"*.

No 1922. gadu līdz mūža beigām viņa darbība bija saistīta ar Latvijas Universitāti. 1937. gadā viņam, kā docentam, uzticēja LU Tiesu medicīnas katedras vadību. No 1943. gada līdz Otrā pasaules kara beigām tēvs bija LU profesors un Medicīnas fakultātes dekāns. No 1924. gada līdz 1935. gadam darbojies arī slimokasēs. Līdztekus pamatdarbam viņam bija arī privātprakse iekšķīgās slimībās.

1925. gadā tēvs apprecēja Annu Juraševsku, kuras tēvs bija jurists, cara laikā – Krievijas domnieks. Pirmskara Latvijā viņš bija sabiedrībā ietekmīgs cilvēks, 20. gados vairākkārt bija tieslietu ministrs, bet 1928. gadā – ministru prezidents.

Manas bērna atmiņas sākas apmēram no 1934. gada – četru gadu vecumā. Tajā laikā dzīvojām Pārdaugavā, Slokas ielā 8, skaistā un plašā ģimenes mājā, ko tēvs bija uzcēlis 30. gadu sākumā. Tas bija iespējams, pateicoties darbam vairākās vietās, sievastēva materiālam atbalstam, kā arī tam, ka viņa sieva strādāja Hipotēku bankā.

Manai mātei bija augstākā tautsaimniecības izglītība. Tomēr 1938. gadā māte bija spiesta aiziet no darba, jo tika atlaistas tās sievietes, kurām vīri pelnīja pietiekami, lai nodrošinātu ģimeni. Tas tika darīts tāpēc, lai bezdarba apstākļos dotu iespēju strādāt sievietēm, kam nebija apgādnieku. Tā kā ārsti varēja veidot savu privātpraksi, māte sāka studijas otru reizi – šoreiz zobārstniecībā. Atceros, ka viņai nebija viegli, kaut arī mums bija mājkalpotāja, tomēr ģimenes rūpju netrūka. Turklāt drīz vien sākās Otrais pasaules karš. Kara laikā malkas iegāde bija ierobežota un lielajā

ģimenes mājā varējām apkurināt tikai dažas telpas. Arī tās nebija sevišķi siltas, vienīgā siltā vieta bija tieši pie krāsns. Lai nevienš netraucētu māti mācībās, viņa, tērpusies mētelī, sēdēja neapkurinātā telpā stundām ilgi un mācījās cilvēka ķermeņa dažādo daļu nosaukumus latīņu valodā. 1944. gada pavasarī abas beidzām mācības: māte Latvijas Universitāti kā zobārste, bet es – pamatskolu.

Tēvs pēc dabas bija samērā mazrunīgs un sevī noslēgts cilvēks, vienmēr ļoti aizņemts vai nu universitātē vai pieņemšanas stundās privātpraksē, vai arī rakstot zinātniskas publikācijas. Tikāmieš galvenokārt pie pusdienu un vakariņu galda. Biju ļoti lepna, ka reizēm tēvs no manis ņēma asins paraugus, kā man tika stāstīts, lai salīdzinātu ar slimnieku asins paraugiem. Skaisti bija svētki ģimenes lokā, it īpaši Ziemassvētki, kad visi kopā braucām uz baznīcu ormaņa kamanās ar zvārgulīšiem, pēc tam mājās – viesības ar Ziemassvētku vecīti un dāvanām. Lieldienās baznīcā gājām agri no rīta, pēc tam dārzā meklējām Lieldienu zaķa atstātās šokolādes olas un jāsaka, ka zaķis vienmēr bija ļoti devīgs.

Tēvam atlika laiks ieteikt mums lasīšanai vērtīgas grāmatas. Atceros arī, ka vācu laikā Universitātes rīcībā bija ieejas kartes Operā, un mēs bieži kopā noskatījāmies izrādes.

Sodi bērniem no tēva puses bija ļoti reta parādība, ar tiem nodarbojās māte vai audzinātāja. Atceros tikai vienu gadījumu, kad tēvs man “uzšāva” ar biezu grāmatu, jo gražojos un klaigāju slimnieku pieņemšanas laikā.

Ar mani un brāli, kamēr vēl negājām skolā, nodarbojās audzinātāja – vāciete, kas ar mums sarunājās tikai vāciski. Pateicoties šim bērniībā ieliktajam pamatam vēl tagad neesmu spiesta klusēt, satiekoties ar vāciski runājošiem ārzemniekiem.

Vasaras mēs, bērni, pavadījām laukos. Tēvs bija nopircis lauku mājas ar 40 ha lielu zemes gabalu netālu no Jelgavas – Glūdas pagasta Brambergē. Laukus apsaimniekoja rentnieks. Mums ar brāli laukstrādnieku sabiedrība likās interesanta. Arvien biežāk ņēmām dalību lauku darbos. Kaplējām cukurbietes, lasījām kartupeļus, piedalījāmies siena un labības pļaujā. Abi vecāki to atbalstīja. Nebija nekas briesmīgs, ja uz rugājiem sadurtajām

Miķelis Kārlis Veidemanis. Rīga, 30.gadi

Miķelis Veidemanis ar meitu Birutu. Rīga, 1932
Miķelis Veidemanis with daughter Biruta. Rīga, 1932

basajām kājām pa laikam veidojās augoņi. Atbraucis pie mums sestdienās, tēvs tos pacietīgi "operēja" un ļāva turpināt tādā pašā garā. Tēvs arī pats dažreiz labprāt strādāja kādu fizisku darbu. Atceros, ka lauka vidū, traucējot to apstrādāt, bija neliels dīķītis, bet tam blakus – mazs uzkalniņš. Šo uzkalniņu kopā ar tēvu gājām nolīdzināt, metot zemi dīķītī. Pēc dažiem mēnešiem te bija līdzena, apstrādājama vieta.

Tā pienāca 1944. gada vasara. Jūlija beigās Glūdas pagastā no Lietuvas puses negaidīti iebruka Sarkanā armija. Man toreiz bija 14 gadu. Rīga un daļa Latvijas vēl atradās vācu rokās. Vecāki, kuri tobrīd atradās Rīgā, vairs netika pie mums. Viņi vairākas reizes mēģināja mums piekļūt pa aplinkus ceļiem caur Jelgavu vai Tukumu, tomēr nesekmīgi. Ja nebūtu šīs piespiedu atšķirtības, visa ģimene droši vien rudens pusē būtu devusies uz Vāciju, varbūt vēl tālāk, kā to darīja daudzi tagadējie trimdas latvieši. Tomēr tā tas toreiz nenotika. Kopš tā 1944. gada 24. jūlija saulainā svētdienas vakara, kad vecāki kā parasti devās uz Rīgu darba gaitās, mēs ar brāli viņus vairs nekad netikām redzējuši.

Kopā ar mums palika astoņdesmitgadīgā vecmāmiņa – tēva māte. Toreiz vēl daudzi ticēja vāciešu solījumiem, ka fronti drīz atkal iztaisnošot un zaudētās teritorijas tikšot atgūtas. Vecāki devās uz Kurzemi. Tēvs sāka strādāt Irlavas slimnīcā, kas jau tad atradās t.s. Kurzemes katlā. Kopā ar maniem vecākiem Kurzemē bija arī manas mātes māsa, kuras bērni, tāpat kā mēs, palika laukos.

1945. gada sākumā mana māte mēģināja no Kurzemes puses tikt pāri frontes līnijai, bet krievu karavīri viņu notvēra un apsūdzēja spiegošanā. Tribunāls viņu notiesāja un izsūtīja uz Komi apgabalu. Tur viņa nomira 1952. gadā, neilgi pirms soda termiņa beigām. Tagad, pēc daudziem gadiem, viņa ir rehabilitēta.

Tēvs un mātes māsa palika Irlavas slimnīcā. Frontes apstākļos šajā apkārtnē sākās tīfa epidēmija. Saslima arī tēvs. Domājams, neuzmanības dēļ – esot reizēm dzēris nevārītu ūdeni no akas. Vietējie ārsti darīja ko spēja, tomēr tēvu glābt nevarēja. Viņš nomira 1945. gada 1. aprīlī, 6 dienas pirms savas 50. dzimšanas dienas; apglabāts netālu no Irlavas, Sātu kapos.

Pēc Kurzemes kapitulācijas mātes māsa atgriezās pie mums un saviem bērniem laukos un atveda ziņas par vecāku likteni. Mums nodeva vecāku atstātās mantas. Starp tām bija arī tēva dokumenti, fotogrāfijas, publikācijas, ārsta diploms un citas lietas, kas tagad nodotas Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejam.

Varbūt, ka tajā laikā tas notika neapzināti, tomēr mūsu vēlākā dzīvē ļoti svarīgs izrādījās apstāklis, ka bijām radināti nevairīties ne no kāda, pat visvienkāršākā fiziskā darba. Tas mums palīdzēja izdzīvot pēckara grūtajos gados bez vecāku atbalsta. Par to savās pārdomās neskaitāmas reizes esmu bijusi viņiem ļoti pateicīga.

No tēva kolēģiem es pazinu tikai divus, jo viņus bieži redzējām mūsu mājās. Viens no tiem bija bērnu ārsts Jēkabs Nīmanis. Viņu aicināja vienmēr, kad bijām slimi. Tajā laikā Nīmanis dzīvoja netālu no mūsu mājām – Daugavgrīvas ielā, kur bija viņa privātā bērnu klīnika. Nīmanis pret bērniem vienmēr bija ļoti mīļš, nemanot izmeklēja un vajadzības gadījumā mūs apvārdoja, lai iedurtu arī kādu “šprici”. Mums viņš ļoti patika.

Otrs tēva kolēģis – viņa asistents 40. gados bija Reinholds Voldemārs Ēķis. Kopā ar viņa ģimeni vasarās esam braukuši garākos ceļojumos pa Latviju ar auto. Droši vien nāca arī citi, tikai šādās tikšanās reizēs bērni netika pielaisti.

Latvijas PSR laikos līdz atmodai deviņdesmitajos gados mans tēvs skaitījās nevēlama persona. Par to liecina tas, ka pēc Kurzemes katla kapitulācijas, neko tuvāk nepaskaidrojot, steigā tika apcietināts Irlavas slimnīcas galvenais ārsts Katlaps, ko noturēja par manu tēvu. Vēlāk, pēc personības noskaidrošanas, viņš atlaists brīvībā. Arī profesors Pauls Stradiņš savā laikā mūs brīdināja, ka labāk tēvu nekur nepieminēt, kā arī ar uzvārdu “Veidemanis” nemēģināt iekļūt mediķu aprindās. Tādēļ ne es, ne brālis neesam mediķi, lai gan tāda iecere bija. Šādas nelabvēlības iemesls man līdz šai dienai īsti nav zināms, ir tikai minējumi. Iespējams, ka darbodamies tiesu medicīnā, tēvs ir piedalījies kādā masu slepkavības izmeklēšanas komisijā vācu laikā, it kā poļu virsnieku lietā Katinā.

Palikuši bez vecākiem, no tēva kolēģiem esam saņēmuši gan morālu, gan materiālu atbalstu – cik nu tas pēckara laikā viņiem bija iespējams. Par to īpaša pateicība pienākas profesoram Paulam Stradiņam un profesoram Kristapam Rudzītim.

Vēl gribētos pastāstīt, kādā veidā saistījos ar Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeju. Pēdējos trīsdesmit gadus esmu nodzīvojuši Juglā, daudzdzīvokļu namā. Mums ir kaimiņš – Andrejs Baumanis, kas tāpat kā tēvs, ir sastāvējis korporācijā *Fraternitas Metropolitana*. Kad korporācijas atjaunoja savu darbību, A. Baumanis reiz ieteica, lai uzrakstu korporācijai nelielu rakstiņu par tēvu. Tādā veidā par mūsu ģimeni sāka interesēties Paula Stradiņa Medicīnas Vēstures muzejs tā līdzstrādnieces Vitas Šulces personā. Man ir patiens prieks un jūtos gandarīta, ka pēc 50 gadu klusēšanas varu atklāti runāt par tēva likteni.